

ME UNARODNA KRIVI NO - PRAVNA REGULATIVA U SUZBIJANJU PRANJA NOVCA*

Dragan M. Cvetkovi *
UKP - Policijska uprava za Grad Beograd

Dušan Davidovi *
Institut za kriminološka i sociološka istraživanja, Beograd

Kao poseban vid organizovanog kriminaliteta transnacionalne prirode, sa visokim stepenom društvene opasnosti, pranje novca sve više postaje ozbiljan međunarodni problem. Zbog toga je sasvim opravdano uključivanje međunarodne zajednice u borbu protiv ove kriminalne pojave na globalnom planu. Pojačan interes međunarodne zajednice za suzbijanje ove pojave, ima za posledicu usvajanje određenih međunarodnih akata i razvoj međunarodnih organizacija. Ključni element u borbi protiv pranja novca i finansiranja terorizma, jeste potreba da se sistemi za sprečavanje pranja novca u pojedinačnim državama nadgledaju i evoluiraju u pogledu međunarodnih standarda. S obzirom da pranje novca ugrožava vitalne vrednosti u okviru jedne države, ali i na međunarodnom planu, sve države su zainteresovane za suzbijanje ove negativne pojave u društvu, o čemu govore mnogobrojni međunarodni naučni skupovi posvećeni ovoj temi. Pranje novca nije moguće suzbiti odjednom u globalnim razmerama, niti aktivnostima na pojedinačnom nivou, nego je saradnjom i ujednačavanjem propisa i regulativnih mera na međunarodnom nivou moguće donekle kontrolisati ovu pojavu.

* Ovaj tekst je nastao kao rezultat na projektu "Kriminal u Srbiji: fenomenologija, rizici i mogućnosti socijalne intervencije" (broj 47011) koji finansira Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja RS.

* E-mail: cvetkovicdragan@open.telekom.rs

* E-mail: dlagavulin@gmail.com

*KLJUČNE REČI: pranje novca / organizovani kriminal /
međunarodni problem / globalna prioroda / propisi*

UVOD

Kriminalne organizacije iz domena organizovanog kriminaliteta sve više poprimaju međunarodni karakter, zbog čega i međunarodna zajednica u svojim pravnim aktima ukazuje na nužnost uzajamne saradnje na internacionalnom nivou u sprečavanju i suzbijanju pranja novca. U ovom trenutku većina nacionalnih pravnih sistema ulaže velike napore u borbi protiv pranja novca i sa njim povezanim krivičnim delima.

Danas ne postoji država koja je u potpunosti suzbila pranje novca. Čak šta više, smatra se da ova negativna društvena pojava u većini savremenih država postoji u mnogo većem obimu nego što zvanične evidencije pokazuju, što u stvari znači da je kod ovog oblika organizovanog kriminaliteta veoma izražena tzv. "tamna brojka".

Sprega pranja novca, korupcije i drugih oblika organizovanog kriminaliteta predstavlja jedan od društveno najopasnijih vidova kriminala, kako na nacionalnom tako i na međunarodnom planu, tako da se javlja potreba za odgovarajućim metodama nadležnih državnih organa u suzbijanju ove pojave i vođenju energične borbe protiv organizovanog kriminaliteta i sive ekonomije.

Problem regulative i kontrole ove pojave potrebno je sagledati sa dva nivoa, međunarodnog i nacionalnog, uz napomenu da je nastanku savremenih rešenja u vezi sprečavanja, otkrivanja i suzbijanja pranja novca prethodilo višegodišnje intenzivno bavljenje tom problematikom od strane međunarodne zajednice. Postojanje određenog pravnog okvira koji čine multilateralni i bilateralni međunarodni pravni akti, kao i postojanje relevantnih međunarodnih organizacija i institucija preko kojih se na operativnom i strateškom nivou unapređuje saradnja, jeste okvir međunarodne saradnje u oblasti suprotstavljanja pranju novca. U datom kontekstu važno je osvrnuti se na pojedine važne međunarodne akte koji su doprineli uspostavljanju standarda u ovoj oblasti.¹

¹ Bjelajac, Ž. (2011) Pranje novca kao faktor ekonomske destabilizacije u nacionalnim i međunarodnim razmerama, *Poslovna ekonomija*, br. 2, Sremska Kamenica.

1. ME UNARODNI PROPISI U BORBI PROTIV PRANJA NOVCA

Pranje novca predstavlja međunarodni problem i zbog toga se ulažu veliki napor i međunarodne zajednice da se ono spreči na globalnom nivou. Svaka zemlja u svetu koja je uključena u globalni finansijski sistem može da bude ugrožena pranjem novca, što znači da ovo nije problem samo zemalja sa razvijenom tržišnom ekonomijom i *off shore* centrima. Zbog toga je usvojen niz međunarodnih instrumenata (pre svega konvencija) koji su ohrabрили države da inkriminišu pranje novca i predvide pravna sredstva za konfiskaciju imovine stečene kriminalnim delatnostima.

S obzirom, da je pranje novca opšta pojava koja se svakodnevno odvija u međunarodnoj zajednici, javila se potreba za uspostavljanjem zajedničkih međunarodnih standarda za prevenciju i sprečavanje ove štetne društvene pojave. Bez zajednički uspostavljenih međunarodnih standarda na prevenciji i sprečavanju pranja novca, posebno na traganju, zamrzavanju, privremenom oduzimanju i oduzimanju prihoda stečenih krivičnim delom pranja novca, preduzimanje mera samo na nacionalnom nivou ne bi dalo očekivane rezultate. Upravo zbog dominantno međunarodne prirode koju "pranje novca" sve više poprima, postalo je jasno, da je radi njegovog suzbijanja neophodna internacionalna saradnja vlada, banaka i ostalih finansijskih ustanova policije i tužilaštva.

Sa porastom javne svesti o pretnjama koje organizovani kriminal postavlja društvu i sa prepoznavanjem fenomena pranja novca kao vrlo opasnog za stabilnost pojedinih ekonomija, a otkrivanje i spečavanje pranja novca kao efikasni instrument u borbi protiv organizovanog kriminala, međunarodna zajednica je donela niz konvencija, preporuka i direktiva.² Tako je doneto više međunarodno pravnih akata kojima su precizirane nedozvoljene delatnosti i pojedini oblici i vidovi pranja novca, kao i mere, organi i postupanja u pojedinim nacionalnim zakonodavstvima u pravcu stvaranja pogodne pravne osnove za što efikasnije sprečavanje i suzbijanje ove negativne društvene pojave.³

U međunarodnom i evropskom krivičnom pravu pranje novca je dobilo status samostalnog krivičnog dela, a za njihove učinioce zaprečene su veoma stroge kazne. Ovo delo poznaje i niz nacionalnih krivičnih

² Đorđević, B. (2008) Sistemi sprečavanja pranja novca, *Finansije*, Ministarstvo finansija Republike Srbije, Beograd, br. 1-6/2008, str. 300.

³ Masnjak, B., Koselj, Z. (1998) Mjere i radnje za sprječavanje pranja novca, *Računovodstvo i finansije*, Zagreb, broj 2/1998. godine, str. 170-172.

zakonodavstava. Istovremeno, mnoga rešenja predviđena u međunarodno pravnim aktima našla su svoje oživotvorenje i primenu kroz rešenja u nacionalnim krivičnim zakonodavstvima, kako u razvijenim zemljama, tako i u onima koje su u tranzicionom i posttranzicionom procesu.

Da bi se razne nedozvoljene, protivpravne delatnosti pojedinaca i grupa u okviru međunarodnog, transnacionalnog, organizovanog kriminala predupredile, suzbile i smanjile na društveno prihvatljiv nivo, na međunarodnom pravnom planu se pristupilo normiranju prava i obaveza pojedinih država u preduzimanju adekvatnih mera, sredstava i postupaka radi sprečavanja i suzbijanja pranja novca.⁴ U tom smislu Ujedinjene nacije i Evropska unija donele su, između ostalih, sledeća dokumenta:

Konvencija Ujedinjenih nacija protiv nezakonitog prometa opojnih droga i psihoaktivnih supstanci poznatija pod nazivom Bečka konvencija, doneta je u Beču 19. decembra 1988. godine. Ovom konvencijom se razmatra problem i određuju načini borbe protiv trgovaca narkoticima oduzimanjem profita stečenih od nezakonite proizvodnje i prometa narkotika, i promoviše međunarodna saradnja država članica. Bečka konvencija je važna zato što je to prvi dokument kojim se kažnjava pranje novca, iako se kažnjavanje odnosi samo na ograničeni broj dela (Konvencija se odnosi samo na promet droge), odnosno dela iz kojih proizlazi prljavi novac.⁵ Ona, naime, pored mera na suzbijanju nedozvoljene trgovine drogom, predviđa i obavezu država koje su je ratifikovale, da u svom nacionalnom zakonodavstvu propišu kao krivično delo radnje kojima se vrši pranje novca. Konvencija sadrži i odgovarajuće odredbe u pogledu odgovarajućih izmena u nacionalnim krivičnim zakonima s ciljem uspostavljanja međunarodne saradnje u toku celog postupka, a posebno prilikom prilika dobiti koja je ostvarena nedozvoljenom trgovinom drogom.

Konvencija UN protiv transnacionalnog organizovanog kriminala doneta od 12. do 15. decembra 2000. godine u Palermu, sa dva dopunska Protokola i to: Protokol za prevenciju, suzbijanje i kažnjavanje ljudskim bićima, naročito ženama i decom i Protokol protiv krijumčarenja migranata kopnom, morem i vazduhom. U Konvenciji je predviđeno da su sve države potpisnice dužne da u nacionalno krivično zakonodavstvo unesu četiri krivična dela, i to: pranje novca, korupcija, učešće u grupi koja se bavi organizovanim

⁴ Šaković, A. (2005) *Uloga banaka i drugih finansijskih institucija u sprečavanju i otkrivanju pranja novca*, Kriminalističke teme, Sarajevo, broj 1-2/2005. godine, str. 163-189.

⁵ Condemni, M., De Pasquale, F. (2005) *International profiles of the activity to prevent and combat money laundering*, Zagreb, str. 42.

kriminalom i opstrukcija pravde. Akcenat je na – ubacivanje nelegalnih fondova u finansijski sistem. Osim odredbi koje propisuju zaplenu imovine i gotovog novca, koji su stečeni na osnovu bavljenja kriminalnom delatnošću, konvencija propisuje i obavezu međunarodne saradnje po istom pitanju.

Međunarodna konvencija o suzbijanju finansiranja terorizma (Njujorška konvencija), doneta 9. decembra 1999. godine, od strane Generalne skupštine UN, sa ciljem sprečavanja terorizma, uređuje sprečavanje i otkrivanje pranja novca u vezi sa terorizmom. Ovom konvencijom predviđena je obavezna inkriminacija finansiranja terorizma, čime se po prvi put promovise novi pristup u suprotstavljanju terorizmu na globalnom planu, rušenjem ekonomskih poluga moći terorističkih organizacija.⁶ Odredbama ove Konvencije predviđeno je obavezno oduzimanje sredstava, koja su bila upotrebljena ili namenjena izvršenju krivičnog dela finansiranja terorizma, ili koja predstavljaju imovinsku korist stečenu izvršenjem takvog dela. Naime, inkriminišu se akti kojima se pruža finansijska podrška (neposredno ili posredno, nezakonito ili namerno,...) tj. kojima se obezbeđuju i prikupljaju sredstva sa namerom da se upotrebe ili znajući da će ona biti upotrebljena, u celini ili delimično... za delovanje terorističkih organizacija, a čija aktivnost predstavlja pretnju po međunarodni mir i bezbednost.

Važno je napomenuti i *Konvenciju Ujedinjenih nacija protiv korupcije*, usvojenu u Meksiku decembra 2003. godine. Ovom konvencijom propisana je obaveza kriminalizacije pranja novca iz korupcijskih krivičnih dela. Ovom konvencijom se promovise pristup suprotstavljanju kriminalu oduzimanjem prihoda stečenih kriminalom odnosno korupcijskim krivičnim delima, i uspostavljanjem efikasnih mehanizama međunarodne saradnje u ostvarivanju ovih ciljeva.

Savet Evrope doneo je 8. novembra 1990. godine u Strazburu, *Konvenciju o pranju, traganju, privremenom oduzimanju i oduzimanju prihoda stečenog krivičnim delom* (*Strazburška konvencija*), koja propisuje obavezu oduzimanja profita iz svih nezakonitih delatnosti, međunarodnu saradnju u zapleni i podeli oduzetih sredstava. Ova konvencija takođe, propisuje obavezu država koje su je prihvatile da u svom nacionalnom zakonodavstvu predvide posebno krivično delo pranje novca. Obeležja ovog dela su određena na identičan način kao i Bečkom konvencijom, s tom razlikom što se u ovom slučaju teži oduzimanju i konfiskaciji sve vrste imovinske dobiti koja

⁶ Opširnije o različitim pristupima suprotstavljanja pranju novca i finansiranju, (Giraldo, J., Trinkunas, H. (2007) *Terrorism Financing and State Responses: A Comparative Perspective*, Stanford University Press, Paolo Alto, CA.

je stečena, ne samo nezakonitim delatnostima vezanim za opojne droge, već i za terorizam, trgovinu belim robljem, oružjem i krivičnim delima kojima se ostvaruje veliki profit. Najvažniji deo Konvencije je član 18. posvećen međunarodnoj saradnji koji navodi uzajamnu obavezu (pomoć pri istragama, usvajanje i primenu privremenih mera za zaplenu ili konfiskaciju imovine) koja se odnosi na proceduralno pitanje o zahtevima koje članice šalju jedna drugoj, kao i osnovu za odbijanje.⁷ Kuriozitet ove konvencije je propisivanje odredbi na međunarodnom nivou, koje se odnose na članice, a radi se o preduzimanju istražnih radnji i privremenih mera, primeni istražnih tehnika i ovlašćenja i obavezi pružanja pomoći kod istrage i razmene dokumenata.

Poseban značaj za razvoj koordiniranog međunarodnog odgovora problemima suprotstavljanja pranju novca i finansiranja terorizma ima *Konvencija Saveta Evrope o pranju, otkrivanju, zapleni i konfiskaciji prihoda od kažnjivih dela i finansiranja terorizma*, usvojena u Varšavi 2005. Godine, (*Varšavska konvencija*), jer sublimira dugogodišnja iskustva međunarodne zajednice u implementaciji mera za suprotstavljanje pranju novca i finansiranju terorizma. Ona predstavlja reviziju Strazburške konvencije iz 1990. godine i sadrži odredbu koja obavezuje države potpisnice da obezbede da presuda za predikatno krivično delo ne bude uslov za presudu za krivično delo pranja novca.

Ovom Konvencijom, se između ostalog: bliže određuje finansijsko-obaveštajna jedinica (*Financial Intelligence Unit – FIU*), obaveza osnivanja FIU, propisuje mogućnost prekida obavljanja domaćih sumnjivih transakcija i međunarodna saradnja u vezi sa zabranom (prekid može zahtevati FIU ili drugo nadležno telo kada postoji sumnja da je transakcija povezana sa pranjem novca ili finansiranjem terorizma, a radi analize transakcije i potvrđivanja sumnje)., propisuje saradnja između FIU itd. Države treba da osnuju FIU kao centar za prijem, analizu i prosleđivanje informacija o sumnjivih transakcijama i ostalim podacima koji se odnose na moguće pranje novca ili finansiranje terorizma. FIU treba da neguje redovan pristup, direktan ili posredan, finansijskim administrativnim i bezbedonosnim podacima tela za sprovođenje zakona koji su mu potrebni za uredno izvršavanje svojih zadataka, uključujući analizu sumnjivih transakcija, istraživanja relevantnih informacija o bilo kojoj činjenici koja bi mogla upućivati na pranje novca ili finansiranje terorizma. FIU mora saradivati bez

⁷ Condemni, M., De Pasquale, F. (2005) *International profiles of the activity to prevent and combat money laundering*, Zagreb, str. 44-46.

obzira na svoj unutrašnji status, odnosno model organizacije, i propisuje da FIU može odbiti zahtev za dostavom podataka ako bi tražena informacija mogla omesti istragu koja se sprovodi u zemlji kojoj je zahtev upućen, kada bi otkrivanje informacije bilo nesrazmerno sa legitimnim interesima neke fizičke ili pravne osobe ili na neki drugi način ne bi bilo u skladu sa temeljnim načelima domaćeg prava u toj zemlji. Svako odbijanje mora biti na primereni način obrazloženo.

Na nivou Evropske unije donete su Direktive Saveta EU o sprečavanju korišćenja finansijskog sistema radi pranja novca i finansiranje terorizma (1991/308/EEC, 2001/97/EC i 2005/60/EZ). Ovim direktivama se na nivou Evropske unije definiše pranje novca i finansiranje terorizma, uređuju prava i obaveze finansijskih i nefinansijskih organizacija i profesija na području preventive i otkrivanja pranja novca i finansiranja terorizma, uređuje nadzor nad obaveznicima i uređuju prava i obaveze Jedinica za finansijske istrage zemalja članica.⁸ Ovim direktivama se propisuje identifikacija stranke, dubinska analiza, verifikacija i nadzor klijenta – stvarnih vlasnika, limiti korišćenja gotovine, prepoznavanje povezanih, nelogičnih i sumnjivih transakcija, obaveza izveštavanja, zabrana objavljivanja informacija, maksimalna zaštita zaposlenih u finansijskim institucijama od odgovornosti zbog odavanja informacija, osposobljavanje osoblja i upravljanje rizicima, vođenje evidencije i statistike, nadzor i sankcije;

Grupa za finansijske akcije (FATF – Financial Action Task Force) je 1990. godine definisala Četrdeset preporuka, koje čine okvir za implementaciju mera za suprotstavljanje pranju novca i oduzimanju prihoda stečenih kriminalom na nacionalnom i međunarodnom planu. Grupa za finansijske akcije usvojila je 2001. godine i osam Posebnih preporuka o finansiranju terorizma, čime se pridružila globalnim naporima u borbi protiv finansiranja terorizma. Četrdeset preporuka predstavljaju osnovni okvir u borbi protiv pranja novca i dizajnirane su tako da budu univerzalno primenljive.⁹ Naime, preporuke su sačinjene su tako da predstavljaju fleksibilan okvir, koji omogućuje državama koje žele da ga primene, prilagođavanje ekonomskim, društvenim i političkim prilikama u zemlji. One predstavljaju set mera u suprotstavljanju pranju novca i oduzimanju prihoda stečenih

⁸ Brisard, J.C. (2002) *Terrorism Financing: Roots and trends of Saudi terrorism financing*, Report prepared for the President of the Security Council United Nations, New York.

⁹ Opširnije o Četrdeset preporuka videti u: P. A. Schott, *Reference Guide to Anti-Money Laundering and Combating the Financing of Terrorism*, World Bank, Washington, 2006., Vol. 6 (2) 2009: str. 11-24.

kriminalom. Pri čemu se ističe da ove mere nisu posebno kompleksne, niti komplikovane, i ne pružaju mogućnost kompromisa o slobodi sprovođenja legalnih transakcija, niti pretnju ekonomskom razvoju.

Četrdeset preporuka za sprečavanje pranja novca koje se odnose na efikasno uspostavljanje sistema za borbu protiv pranja novca, a pokrivaju pravni sistem i sprovođenje zakona, finansijski sistem i njegovu regulativu, kao i međunarodnu saradnju i Devet posebnih preporuka za sprečavanje finansiranja terorizma, danas se tretiraju kao neka vrsta "javnog dobra", od kojih vredi istaći proširivanje kruga obveznika na nefinansijske institucije, identifikaciju stvarnog vlasnika, preduzimanje mera dubinske analize, povratnu informaciju, izveštavanje, nadzor i regulaciju sumnjivih transakcija i međunarodnu saradnju. Ovaj dokument je dobio konačan oblik na sastanku u Berlinu 2003, na kome su usvojeni novi standardi prevencije i borbe protiv pranja sredstava pribavljenih na nezakonit način i finansiranja međunarodnog terorizma;¹⁰ Ove Preporuke sadrže niz mera uperenih ka sprečavanju finansiranja terorističkih akata i terorističkih organizacija, i one su komplementarne sa Četrdeset preporuka.

Sva navedena međunarodna pravna akta predstavljaju pravni osnov za regulisanje pojedinih inkriminiranih ponašanja u vezi sa pranjem novca u nacionalnom krivičnom zakonodavstvu. Drugim rečima, suprotstavljanje pojavi pranja novca na međunarodnom planu temelji se na propisima koji sadrže konvencije i drugi akti koje donose određeni organi međunarodne zajednice. Zato je značajno kako i na koji način pojedine države uređuju krivično-pravni aspekt pranja novca u svojim nacionalnim zakonodavstvima. Ovo tim pre što mnoga rešenja predviđena navedenim pravnim aktima nalaze svoje oživotvorenje i primenu kroz rešenja u nacionalnom krivičnom zakonodavstvu.¹¹

Sve ove različite mere na međunarodnom nivou su dale dobre rezultate. Sve zemlje Evropske unije su u svoja krivična zakonodavstva unele pranje novca kao krivično delo, predviđajući stroge kazne lišavanja slobode u dugom trajanju. Radi što efikasnijeg otkrivanja i sprečavanja pranja novca u narednom periodu svakako velika odgovornost biće i na finansijskim institucijama. Iz tih razloga, neophodno je da sve države ostvare što čvršću kontinuiranu saradnju sa međunarodnim organizacijama i telima, čiji je jedan

¹⁰ Condemni, M., De Pasquale, F. (2005) *International profiles of the activity to prevent and combat money laundering*, Zagreb, str. 401-402.

¹¹ Stajić, L.J., Jovašević, D. (2003) *Bezbednosni i pravni aspekti pranja novca kao kriminalne delatnosti*, INFO, br.11/03, Beograd. str.14-18.

od prioritetnih zadataka otkrivanje i sprečavanje pranja novca. Najzad, država u kojoj bolje funkcioniše pravni sistem, ima manji iznos prometa od kriminalnih aktivnosti.¹²

2. MEĐUNARODNE INSTITUCIJE U BORBI PROTIV PRANJA NOVCA

Pranje novca gotovo nikada ne predstavlja problem samo jedne države, to je najčešće multinacionalni problem zbog metoda u tehnika pomoću kojih se novac pere. Razmena informacija, međudržavna saradnja, formiranje državnih crnih listi fantomskih firmi, perača novca, kriminalaca, pripadnika organizovanog kriminala, pripadnika terorističkih organizacija te razmena tih informacija sa drugim državama i relevantnim organizacijama predstavlja početni korak u teškoj i mukotrpnj borbi suzbijanja pranja novca.¹³

U cilju što efikasnije međunarodne saradnje u suprotstavljanju pranju novca, poseban značaj imaju međunarodne organizacije pomoću kojih se na strateškom i operativnom nivou koordiniraju aktivnosti.¹⁴

Ujedinjene nacije (UN) su prva međunarodna organizacija koja je preduzela aktivnosti u suprotstavljanju pranju novca u globalnim okvirima. Naime, u okviru ove međunarodne organizacije aktivno se sprovodi *Globalni program protiv pranja novca*, koji je deo šire strategije borbe protiv kriminala u globalnim okvirima. On ima za cilj poboljšanje efikasnosti borbe protiv pranja novca u globalnim okvirima, prvenstveno kroz tehničku podršku i obuku. Program je usmeren na sledeće oblasti: podizanje nivoa svesti o neophodnosti borbe protiv pranja novca među ključnim licima u zemljama članicama UN; pomoć pri uspostavljanju zakonskih okvira za suprotstavljanje pranju novca; razvoj institucionalnih okvira za formiranje jedinica za finansijske istrage; pružanje obuke za pravne, sudske, policijske i privatne finansijske sektore u suprotstavljanju pranju novca; promocija regionalnih pristupa u rešavanju problema u suprotstavljanju pranju novca i razvoj i održavanje strateških odnosa sa drugim organizacijama koje se bave ovom problematikom i održavanje baze podataka o slučajevima pranja novca i analiza podataka iz oblasti suprotstavljanja pranju novca.

¹² Schneider, F. (2008) *Money laundering and financial means of organised crime: some preliminary empirical findings*, Global Business and Economics Review - Vol. 10, No.3 str. 309 - 330.

¹³ Milenović, M. (2004) *Pranje novca*, Magazin o korupciji "Puls", jul-avgust/2004., Centar za menadžment, Beograd, str. 1-6.

¹⁴ Kulić, M., Bošković, G. (2009) *Međunarodni standardi za suprotstavljanje pranju novca*, Megatrend revija, Beograd, vol. 6 (2), str. 11-24.

Globalni program protiv pranja novca je veoma značajan resurs za informacije, ekspertsku pomoć i tehničku podršku u uspostavljanju i unapređenju okvira za borbu protiv pranja novca.

Jedinica UNODC¹⁵ odgovorna je za sprovođenje Globalnog programa za borbu protiv pranja novca, prihoda stečenog kriminalom i finansiranja terorizma. Kroz Globalni program UNODC ohrabruje države da razvijaju radnje i mere za borbu protiv pranja novca i finansiranja terorizma; prati i analizira probleme i odgovore, podiže društvenu svest o pranju novca i finansiranju terorizma, i nastupa kao koordinator zajedničkih inicijativa Ujedinjenih nacija i drugih međunarodnih organizacija.

Radna grupa za sprečavanje pranja novca (Financial Action Task Force on Money Laundering - FATF) je međuvladina organizacija sa zadatkom da razvija i unapređuje međunarodne aktivnosti na planu borbe protiv pranja novca i finansiranja terorizma. Osnovana je 1989. godine od strane Grupe 7 najrazvijenijih država sveta. FATF je vodeće telo u svetu koje se bavi postavljanjem standarda u ovoj oblasti.¹⁶ Jedan od najvažnijih ciljeva ove grupacije jeste izrada preporuka, kojima se utvrđuju mere koje zemlje pojedinačno treba da primene kako bi uspostavile efikasne programe protiv pranja novca.¹⁷ Ove preporuke predstavljaju jedan od ključnih međunarodnih standarda i kao takve se vrlo često ugrađuju u međunarodne konvencije a sistemi za borbu protiv pranja novca i finansiranja terorizma u državama širom sveta se procenjuju u odnosu na njih.

Aktivnosti ovog tela usmerene su na unapređenje mera za borbu protiv pranja novca i finansiranja terorizma na nacionalnom i međunarodnom nivou. U tom smislu, prati napredak koji države članice postižu u implementaciji neophodnih mera, analizira tehnike pranja novca i finansiranja terorizma i njihove protivmere, i promoviše usvajanje i implementaciju odgovarajućih mera na globalnom nivou. U ovim poslovima

¹⁵ UNODC za sprovođenje zakona, organizovani kriminal i borbu protiv pranja novca – Kancelarija UN za pitanja droge i kriminala – globalni je lider u borbi protiv nezakonitog prometa drogom i međunarodnog kriminala. Kancelarija je osnovana 1997. godine spajanjem Programa UN za kontrolu droge (United Nations Drug Control Programme) i Centra za sprečavanje međunarodnog kriminala (Centre for International Crime Prevention), i funkcioniše u celom svetu kroz ekstenzivnu mrežu kancelarija u državama članicama. (<http://www.apml.org.rs>).

¹⁶ <http://www.apml.org.rs>

¹⁷ U junu 2003. FATF je objavio revidirani tekst Preporuke, koji se odnosi na borbu protiv pranja novca i finansiranja terorizma, a poznat je kao 40 opštih plus 9 specijalnih preporuka. (Petrović, D. (2010) *O proučavanju savremenih formi privrednog kriminaliteta - pranje novca*, Strani pravni život 3/2010).

FATF saraduje sa ostalim međunarodnim telima za borbu protiv pranja novca i finansiranja terorizma.¹⁸

FATF tesno saraduje sa Svetskom bankom i MMF-om i od juna 2000. godine sastavlja listu zemalja i teritorija koje ne saraduju u borbi protiv pranja novca (Non-Cooperative Countries and Territories -NCCT). Razrađeno je 25 kriterijuma koje svaka zemlja treba da zadovolji da se ne bi našla na ovoj listi. Juna 2000. godine na listi se nalazilo 15 zemalja, a trenutno se na njoj nalazi sedam zemalja i to: Kukova ostrva, Gvatemala, Indonezija, Burma (Mijanmar), Nauru, Nigerija i Filipini.¹⁹ S tim u vezi treba napomenuti da ako se neka zemlja ne nalazi na NCCT listi, to ne znači automatski da u toj zemlji nema pranja novca, već razlog tome može biti u nemogućnosti da se relevantni podaci iz njenog bankarskog, pravosudnog i privrednog sistema dobiju legalnim putem.

Manival je komitet Saveta Evrope (Select Committee of Experts on the Evaluation of Anti-Money Laundering Measurements - Moneyval) koji se bavi procenom sistema za borbu protiv pranja novca i finansiranja terorizma u državama članicama SE koje nisu članice FATF. *Manival* je jedno od tzv. regionalnih tela sličnih FATF. *Manival* okuplja eksperte koji procenjuju usklađenost država članica sa svim relevantnim međunarodnim standardima za borbu protiv pranja novca i finansiranja terorizma u oblasti pravne prakse, finansijskog sistema i unutrašnjih poslova, kroz proces uzajamne evaluacije ravnopravnih članova. Republika Srbija je članica *Manivala*, te na osnovu tog članstva sistem u Srbiji podleže proceni tog tela. U slučaju da *Manival*, u izveštaju usvojenom na plenarnoj sednici utvrdi značajne nedostatke u sistemu određene države, sistem diplomatskih političkih i drugih pritisaka koji stoji na raspolaganju savetu Evrope, se aktivira u cilju uklanjanja uočenih i utvrđenih nedostataka a zatim i usklađivanja nacionalnog sistema sa međunarodnim standardima.

Cilj *Manivala* je da sve države članice imaju delotvorne sisteme za borbu protiv pranja novca i finansiranja terorizma i da budu usklađene sa

¹⁸ <http://www.apml.org.rs>

¹⁹ U svetu postoji oko 100 "poreskih rajeva", gde se ne traži da se plati veliki porez, iako se zgrću milioni dolara, u mnogim bankama prilikom otvaranja računa ne pitaju za pravo ime, moguće je osnovati kompaniju samo sa post-restant adresom, bez navođenja imena direktora, vlasnika ili prihoda. U karipskoj državi Belize samo sa 500 dolara može se otvoriti anoniman konto, dok se za dodatnih 500 može dobiti čak i fiktivno ime nosioca računa. [Na Kajmanskim ostrvima sa samo 39.000 stanovnika, postoji 34.000 registrovanih kompanija, 590 banaka i 500 milijardi dolara na računima.](#) (Teofilović, N., Radović, N., (2006) *Pranje novca kao kriminalna delatnost*, Perjanik, Policijska akademija, Danilovgrad).

relevantnim standardima u toj oblasti. Pomenuti standardi sadržani su u Preporukama FATF, uključujući i Specijalne preporuke za borbu protiv finansiranja terorizma; Konvenciju UN protiv nezakonitog prometa opojnih droga i psihotropnih supstanci (1988. godina); Konvenciju UN protiv transnacionalnog organizovanog kriminala; Međunarodnoj konvenciju UN za sprečavanje finansiranja terorizma (1999); Direktivu 2005/60/EC Evropskog parlamenta i Saveta od 26. oktobra 2005. godine o sprečavanju korišćenja finansijskog sistema u svrhe pranja novca i finansiranja terorizma i relevantnim merama za implementaciju ove Direktive, kao i u Konvenciju o pranju, traženju, zapleni i oduzimanju prihoda od kriminala, zaključenoj na nivou saveta Evrope. Izveštaji Manivala predstavljaju veoma detaljne preporuke za unapređenje delotvornosti sistema mera i radnji u pojedinačnim državama za borbu protiv pranja novca i finansiranja terorizma, kao i kapaciteta za saradnju na međunarodnom nivou u ovim oblastima.²⁰

Egmont grupa je međunarodna mreža nacionalnih službi specijalizovanih za borbu protiv pranja nezakonitih sredstava. Trajno podstiče i podržava saradnju nacionalnih finansijskih službi, podstiče međusobnu razmenu informacija i iskustava o mogućim slučajevima pranja novca.²¹ Osnovni cilj ovog međunarodnog udruženja finansijsko – obaveštajnih službi jeste unapređenje međunarodne saradnje i razmene podataka o pranju novca i finansiranju terorizma. Asocijacija finansijsko-obaveštajnih službi, se redovno sastaje i pronalazi načine saradnje, naročito u oblasti razmene informacija, obuke i prenošenja znanja i stručnosti. Ova asocijacija stvara bitne preduslove za sigurnu, brzu i zakonski utemeljenu razmenu informacija koje služi u borbi protiv pranja novca i koja su usmerene na stvaranje centralne mreže u međunarodnoj saradnji službi.

U ovom kontekstu, pomenućemo i *Bazelski odbor za nadzor banaka* (The Basle Committee for Banking Supervision), međunarodnu organizaciju koja utvrđuje najvažnije nadzorne standarde i praksu koju primenjuje većina supervizorskih tela u svetu i koja je aktivno uključena u pripremu smernica i načela prevencije pranja novca, a posebno kriterijume identifikacije klijenata banaka. Ta su načela usklađena sa preporukama FATF-a.²²

²⁰ <http://www.apml.org.rs>

²¹ Condemni, M., De Pasquale, F. (2005) *International profiles of the activity to prevent and combat money laundering*, Zagreb, str. 161-162.

²² Petrović, D. (2010) *O proučavanju savremenih formi privrednog kriminaliteta - pranje novca*, Strani pravni život 3/2010, str. 169 -181.

Kao deo sistema za suprotstavljanje pranju novca i traganju za prihodima stečenim organizovanim kriminalom, osnovan je određeni broj specijalizovanih vladinih agencija koje se bave ovom problematikom. Ovi entiteti osnovani od strane različitih vlada, nazivaju se zajedničkim imenom *jedinice za finansijske istrage*. Te jedinice omogućavaju veoma dobru komunikaciju i razmenu informacija i druge oblike međunarodne saradnje na različitim nivoima u istragama i u isto vreme štite poverljivost podataka. Većina jedinica za finansijske istrage počela je da radi devedesetih godina XX veka, i bile su rezultat potreba pojedinih država da se efikasno suprotstave organizovanom kriminalu i pranju novca.²³

3. UPOREDNI PRIKAZ KRIVI NO-PRAVNE REGULATIVE PRANJA NOVCA

Širom sveta se preduzimaju određeni koraci radi suzbijanja pranja novca. Oni podrazumevaju jako državno rukovodstvo, novo zakonodavstvo i propise uopšte, novu finansijsku politiku, međunarodnu saradnju i kontrolu granica. Većina država, ne samo evropsko-kontinentalnog prava, nego i anglo-saksonskog, počela je da primenjuje novo zakonodavstvo i nove propise usmerene protiv pranja novca. To je podrazumevalo, najpre, izmene i dopune krivičnog zakonodavstva, kako bi se inkriminiralo pranje novca i kako bi se olakšala istraga i krivično gonjenje. Na osnovu konvencija i drugih međunarodnopravnih dokumenata, poslednjih godina je većina država u svom nacionalnom zakonodavstvu predvidela samostalno krivično delo pranje novca.

Prikaz pojedinih sistema sprečavanja i suzbijanja pranja novca i finansiranja terorizma pruža pregled rešenja krivično pravne regulative pranja novca u pojedinim nacionalnim zakonodavstvima, a sve kroz prizmu usklađivanja s međunarodnim standardima. U tom smislu dat je prikaz regulative ovog problema u Švajcarskoj i Nemačkoj, kao razvijenim zemljama, i u Sloveniji i Hrvatskoj, kao zemljama u regionu.

²³ Kulić, M., Bošković, G. (2009) *Međunarodni standardi za suprotstavljanje pranju novca*, Megatrend revija, Beograd, vol. 6 (2), str. 11-24.

3.1. Krivi no-pravna regulativa u razvijenim zemljama

Švajcarska

Zakonsku regulativu u sprečavanju i suzbijanju pranja novca čini:²⁴ Član 305 (a) (Pranje novca) i član 305 (b) nemar u odnosu na finansijske transakcije) Krivičnog zakona, na snazi su od 1.avgusta 1990. godine; - Član 305(b) paragraf 2 Krivičnog zakona (pravo na komunikaciju finansijskih institucija) stupio je na snagu 1.avgusta 1994.godine; - Federalni zakon koji se odnosi na borbu protiv pranja novca u finansijskom sektoru (Zakon o pranju novca), na snazi je od 1.avgusta 1998. godine; - Vladina Uredba o Birou za prijavljivanje pranja novca (Money Laundering Reporting Office - MROS), na snazi je od 1.aprila 1998. godine; - Direktive koje se odnose na prevenciju i borbu protiv pranja novca, Švajcarske federalne komisije za bankarstvo, stupile su na snagu 1. jula 1998. godine; - Kodeks ponasanja (eticki kodeks) švajcarskih banaka (Swiss Banks' Code of Conduct - CDB), u pogledu sprovođenja dužne marljivosti, stupio na snagu 1. jula 1977. godine; - Odredba Federalne komisije za kazina o marljivom poslovanju kazina u borbi protiv pranja novca, od 28. februara 2000. godine.

Krivični zakonik Švajcarske, u posebnom delu – druga knjiga, u poglavlju 17 "Teška i laka krivična dela protiv delovanja sudstva", u članu 305 reguliše krivično delo pranja novca. Ovo krivično delo ima svoje mesto u švajcarskom pravu još od 1990. godine, samo što je od 1. aprila 1998. godine na snazi novi tekst. Pranje novca čini lice koje preduzme radnju kojom se može ugroziti identifikovanje porekla, otkrivanje ili konfiskacija vrednosti imovine za koju je znalo ili je trebalo da pretpostavi da potiče od izvršenja krivičnog dela. Kazna propisana za ovaj oblik je lišenje slobode u trajanju od najmanje tri godine ili novčana kazna. U teškim slučajevima, kazna će biti lišenje slobode u trajanju od najmanje pet godina ili novčana kazna. Slučaj se smatra teškim kada lice: deluje kao član neke kriminalne organizacije; deluje kao član neke bande stvorene kako bi se sistematično posvetila pranju novca, ili ostvari prihod ili znatnu zaradu baveći se pranjem novca kao zanimanjem. Prema stavu 3. istog

²⁴ Klasens, R. (2006) *Sprečavanje pranja novca*, Udruženje banaka Srbije, Beograd, str. 81-82.

člana, lice, takođe, podleže kažnjavanju kada je glavno delo izvršeno u inostranstvu i kada je to delo kažnjivo i u državi u kojoj je izvršeno.²⁵

Član 305 (b) Krivičnog zakona pokriva sve finansijske transakcije koje obavljaju profesionalni stručnjaci, bez ukazivanja na bilo koju određenu profesiju. Zakon o pranju novca sadrži mere za borbu protiv pranja novca i budnost koja mora biti primenjena u pogledu finansijskih transakcija. Član 2. zakona definiše primenu zakona, kako sledi: Ovaj zakon primenjuje se na finansijske posrednike. Finansijskim posrednicima se smatraju (član 2. parag. 2): banke kako je definisano zakonom o bankama; menadžeri fondova kako je definisano Federalnim zakonom od 18. marta 1994. godine o preduzećima za kolektivno investiranje u prenosive hartije od vrednosti preduzeća, ako vode račune jedinica, ili ako nude ili distribuiraju jedinice za kolektivne investicije u prenosive hartije od vrednosti; osiguravajuća društva kako je definisano zakonom o kontroli poslova osiguranja, ako njihovo poslovanje uključuje i životno osiguranje, ili ako nude ili distribuiraju jedinice preduzeća za kolektivno investiranje u prenosive hartije od vrednosti; berzanske brokere, kako je definisano zakonom od 24. marta 1995. godine, o poslovanju na berzama, kazino igrama, kako je definisano zakonom od 18. decembra 1998. godine o poslovanju kazina.²⁶

Ovim zakonom nisu pokriveni (član 2., para. 4.): švajcarska nacionalna banka; penzijski planovi koji su oslobođeni poreza; lica koja pružaju usluge isključivo penzijskim planovima koji su oslobođeni od poreza, finansijski posrednici koji su pokriveni paragrafom 3. pošto pružaju usluge isključivo finansijskim posrednicima navedenim u paragrafu 2., ili stranim finansijskim posrednicima koji su podložni sličnoj kontroli.²⁷

²⁵ Kolarić, D., (2007) *Borba protiv pranja novca u nacionalnom i međunarodnom krivičnom pravu*, Nauka – Bezbednost – Policija, Beograd, broj 2, str. 61–82.

²⁶ Finansijskim posrednicima takođe se smatraju lica koja profesionalno prihvataju, pružaju kastodi usluge ili pomažu u investiranju, ili investiraju imovinu koja pripada trećim licima, a naročito licima koja: (član 2., parag. 2.): - obavljaju kreditne transakcije (posebno potrošačke ili hipotekarne kredite, faktoring, finansiranje trgovine ili finansijski lizing); - pružaju usluge plaćanja, naročito elektronski transfer za račun trećih lica, ili koja emituju ili upravljaju sredstvima plaćanja, kao što su kreditne kartice i travellers čekovi; - trguju za sopstveni račun ili za račun trećih lica, bankarskim notama, instrumentima tržišta novca, valutom, plemenitim metalima, robom ili hartijama od vrednosti (fizičkim instrumentima i pravima) i njihovim derivatima i dr. (Klasens, R., (2006) *Sprečavanje pranja novca*, Udruženje banaka Srbije, Beograd, str. 82-86).

²⁷ Klasens, R. (2006) *Sprečavanje pranja novca*, Udruženje banaka Srbije, Beograd, str. 82-86.

Od 1. aprila 1998. godine, Član 9. Federalnog zakona o pranju novca naređuje finansijskim institucijama obavezno prijavljivanje kada postoji opravdana sumnja da je imovina (aktiva) umešana u poslovni odnos povezan sa nekim deliktom-prekršajem iz člana 305 (a) Krivičnog zakona (o pranju novca), te da je to dobit od teškog kriminala ili je pod kontrolom kriminalne organizacije. Ovo prijavljivanje mora se uputiti Birou za prijavljivanje pranja novca (MROS), upravnom organu (Jedinica za finansijski obaveštajni rad) koja je odgovorna Federalnoj policijskoj upravi. U skladu sa članom 305 (b), paragraf 2. Krivičnog zakona, finansijski posrednici međutim, još uvek imaju mogućnost da uživaju svoje pravo na komunikacije sa švajcarskim krivičnim organima i/ili MROS, onda kada veruju da imovina, aktiva, može poticati od nekog teškog krivičnog dela.

Legislativa pokriva svu imovinu koja potiče od teškog kriminala (krivična dela kažnjiva zatvorom) ili koju kontrolišu kriminalne organizacije. Zakon o pranju novca i Krivični zakonik obavezuju sve finansijske posrednike da poštuju obavezu ili pravo komunikacije kada su ispunjeni odgovarajući uslovi. Što se tiče bankarskog sektora, generalno govoreći, to bi uključivalo jedno ili više lica, moguće je da bude uključeno čak i čitavo odeljenje specijalizovano za sva pitanja koja se odnose na borbu protiv pranja novca. U slučaju malih banaka, one mogu dati u outsourcing ove poslove. Inače, informacije se mogu upotrebiti samo za policijsku istragu i pravni postupak, direktno povezan sa pranjem novca i organizovanim kriminalom, ali ne i za utaju poreza.

Zanimljivo je rešenje u švajcarskom zakonodavstvu kada je u pitanju odgovornost bankarskih kadrova u slučaju prijavljivanja sumnjivih transakcija. Naime, finansijski posrednici koji prijavljuju sumnjive operacije, u skladu sa članom 9. Zakona o pranju novca, ili u skladu sa članom 305 (b) para. 2. Krivičnog zakona, te blokiraju odgovarajuća sredstva i imovinu, ne mogu biti sudski gonjena za povredu zakona o finansijskoj tajnosti poslovanja, niti mogu biti odgovorna za povredu ugovornih obaveza ukoliko deluju u skladu sa dužnom marljivošću. Stim u vezi, ističe se, da obaveza prijavljivanja sumnjivih transakcija dovodi do toga da sredstva koja je prijavio finansijski posrednik, budu blokirana za period od 5 radnih dana. Tokom čitavog perioda blokade sredstava, finansijski posrednik nema pravo da o tome obavesti lice koje je u to umešano, niti bilo koje treće lice. Ukoliko nadležni organi ne donesu odluku tokom tog

perioda, finansijski posrednik je slobodan da odluči do koje mere je spreman da nastavi svoj poslovni odnos sa takvim klijentom.²⁸

Nema ka

Iako je Evropska unija jedinstveno privredno i finansijsko područje, pranje novca nije specifičan evropski fenomen. Učesnici u pojavi bankarstva, podzemlja i samog pranja novca sve su bolje organizovani na globalnom nivou. U Saveznoj Republici Nemačkoj prvi zakon o sprečavanju pranja novca donet je 1992. godine, a samo krivično delo najdetaljnije je opisano u Krivičnom zakonu Republike Nemačke koji je više puta modifikovan i poslednju izmenu je pretrpeo u verziji od 19.12.2001. godine koja i danas u neizmenjenog obliku ima pravno dejstvo.

Krivični zakonik Nemačke²⁹ definiše pranje novca u čl. 261. u okviru dvadeset prvog poglavlja koje nosi naziv "Pomaganje učiniocu nakon izvršenog krivičnog dela i prikrivanje", na sledeći način:

1) Ko predmet koji je drugo lice steklo izvršenjem:

- zločina,
- prestupi iz čl. 29. st. 1. rečenica 1. tačka 1. Zakona o opojnim sredstvima ili prestupa iz čl. 29. st.1. tačka 1. Zakona o nadzoru nad osnovnim sirovinama, ili
- prestupa od strane člana kriminalnog udruženja (čl. 129.), skriva, prikriva ili otežava utvrđivanje njegovog porekla, sprečava ili ugrožava njegovo pronalaženje, zaplenjivanje, oduzimanje ili obezbeđenje,
- kazniće se lišenjem slobode do pet godina ili novčanom kaznom.

2) Istom kaznom kazniće se ko predmete iz stava 1.:

- pribavlja za sebe ili drugog,
- čuva ili upotrebljava za sebe ili drugog, ukoliko mu je u vreme sticanja predmeta bilo poznato njegovo poreklo,

3) Pokušaj je kažnjiv.

²⁸ Klasens, R. (2006) *Sprečavanje pranja novca*, Udruženje banaka Srbije, Beograd, str. 84-85.

²⁹ Krivični zakonik SR Nemačke sa uvodnim zakonom za Krivični zakonik i Vojno-krivičnim zakonom, Centar marketing, Beograd, 1998, prevod-uporedni nemački i srpski tekst. (Teofilović, N., Radović, N. (2006) *Pranje novca u krivičnim zakonodavstvima pojedinih zemalja*, Pravna reč, Udruženje pravnika Republike Srpske, Banja Luka.).

4) U posebno teškom slučaju učinilac će se kazniti od 6 meseci do 10 godina zatvora. Posebno težak slučaj postoji ako je učinilac delo učinio iz zanata ili kao član bande koja je stvorena radi tajnog vršenja krivičnog dela pranja novca.

5) Ko u slučajevima st. 1. ili 2. iz lakomisenosti nije došao do saznanja da predmeti iz st. 1. potiču iz protivpravnog dela drugog lica,

kazniće se lišenjem slobode do dve godine ili novčanom kaznom.

6) Delo iz st. 2. nije kažnjivo ako je prethodno drugo lice došlo u posed predmeta a da pri tome nije učinjeno krivično delo.

7) Predmeti koji su u vezi sa krivičnim delom mogu se oduzeti. Primenjuje se odredba čl. 74a Odredbe čl. 43a i 73d se primenjuju ako je učinilac delo učinio kao član bande koja je stvorena radi trajnijeg vršenja krivičnog dela pranja novca. Odredba čl. 73d se primenjuju i u slučaju kada je učinilac delo učinio iz zanata.³⁰

8) Sa predmetima iz st. 1., 2. i 4. izjednačavaju se predmeti koji potiču sa područja izvan područja važenja ovog Zakonika, ukoliko je delo i na mestu izvršenja zaprećeno kaznom.

9) Za pranje novca neće se kazniti:

- Ko nadležnom organu dobrovoljno prijavi delo ili dobrovoljno da povod za takvu prijavu, pod uslovom da je znao ili pri razumnoj proceni stvari morao računati sa time da krivično delo u tom trenutku u celosti ili delimično još nije bilo otkriveno.
- Ko je u slučajevima iz st. 1. ili 2a, pod pretpostavkom iz tačke 1. izdejstvovao da predmet krivičnog dela bude obezbeđen.

Posebnu specifičnost ovog člana predstavlja poslednji stav 10., koji glasi:

10) Sud može u slučajevima iz stava 1. do 5. po svojoj proceni da ublaži kaznu (čl. 49. stav 1.) ili da odustane od kažnjavanja učinioca koji je dobrovoljnim obznanjivanjem onoga što mu je poznato bitno doprineo da krivično delo, izvan sopstvenog učešća u njegovom izvršenju, bude

³⁰ Navedeni članovi u ovom stavu sadržani su u opštem delu Krivičnog zakonika SR Nemačke. Odredba čl.74a se odnosi na proširenje pretpostavke za oduzimanje predmeta, dok odredba čl. 43a reguliše osudu na imovinsku kaznu. Član 73d sadrži odredbe koje se odnose na proširenje mogućnosti oduzimanja imovinske koristi. Znači, prilikom donošenja odluke o oduzimanju predmeta koji su u vezi sa krivičnim delom pranja novca, mogu da se koriste i odredbe koje proširuju takve pretpostavke i mogućnosti.

otkriveno ili da bude otkriveno krivično delo iz st. 1. učinjeno od strane drugog lica.

Iz prethodnog proizilazi da su prethodna krivična dela u smislu čl. 261.: zločini, prestupi iz čl. 29., stav 1. rečenica 1. tačka 1. Zakona o opojnim sredstvima, ili prestupi iz čl. 29. stav 1. tačka 1. Zakona o nadzoru nad osnovnim sirovinama, ili prestupi učinjeni od strane člana kriminalne organizacije (čl. 129.). Pranje novca vrši lice koje predmet koji je drugo lice steklo izvršenjem prethodnog krivičnog dela skriva, prikriva ili otežava utvrđivanje njegovog porekla, sprečava ili ugrožava njegovo pronalaženje, zaplenu, oduzimanje ili obezbeđenje. Kazna je lišenje slobode do 5 godina ili novčana kazna. Istom kaznom kazniče se onaj ko predmet koji je drugo lice steklo izvršenjem prethodnog krivičnog dela pribavlja za sebe ili drugog, čuva ili upotrebljava za sebe ili drugog, ukoliko mu je u vreme sticanja predmeta bilo poznato njegovo poreklo. Teži oblik postoji ako je učinilac delo učinio iz zanata, ili kao član bande koja je stvorena radi trajnog vršenja krivičnog dela pranja novca. Ovaj oblik je zaprečen kaznom zatvora od 6 meseci do 5 godina. Zakonski okvir je maksimum zatvora od 5 godina, u slučaju kada je u pitanju članstvo u bandi (ili organizovanom kriminalu) ili ako je u pitanju rad na komercijalnoj osnovi, kazna zatvora može iznositi do 10 godina.³¹ Kako se u tački 5. ističe, ko iz lakomisenosti nije došao do saznanja da predmeti potiču iz protivpravnog dela drugog lica, kazniče se kaznom zatvora do 2 godine ili novčanom kaznom. Za pranje novca neće se kazniti ko nadležnom organu dobrovoljno prijavi delo ili dobrovoljno da povod za takvu prijavu, pod uslovom da je znao, ili je pri razumnoj proceni stanja stvari morao računati sa time da krivično delo u tome trenutku u celosti ili delimično još nije bilo otkriveno, i ko izdejstvuje da predmet krivičnog dela bude obezbeđen.³² Inače, skoro 90% sumnjivih transakcija podnešeno je od strane privatnih banaka, štedionica i nacionalnih banaka. Kod oko 31% od ukupnog broja prijavljenih transakcija utvrđeni su nedostaci prilikom prijave sumnjivih transakcija.

Zajedničko u pogledu osnovnog delikta-prekršaja u krivičnom zakonodavstvu Nemačke i Švajcarske jeste da u osnovni delikt-prekršaj uključuju sve vrste krivičnih dela shodno odredbama Konvencije iz Strazbura. Za razliku od nekih zemalja kao što su Danska i Grčka koje imaju spisak konkretnih kategorija krivičnih dela, a druge poput Španije,

³¹ Schneider, F. (2008) *Money laundering and financial means of organised crime: some preliminary empirical findings*, Global Business and Economics Review - Vol. 10, No.3str.309 - 330.

³² Kolarić, D., (2007) *Borba protiv pranja novca u nacionalnom i međunarodnom krivičnom pravu*, Nauka – Bezbednost – Policija, Beograd, broj 2, str. 61–82.

Portugala i Luksemburga krivičnim delom smatraju samo pranje novca koji potiče od trgovine drogom. Ove razlike među državama članicama u rasponu od osnovnih prekršaja za koje je vezano zakonodavstvo o pranju novca, stvaraju disparitete i bilo bi poželjno za budućnost da zakonodavstva krenu u pravcu proširenja krivičnih dela.

3.2. Krivi no-pravna regulativa u zemljama iz okruženja

Pranje novca je prisutno u velikom broju zemalja, pa zbog toga se javlja kao nužno utvrditi široku lepezu preventivnih mera u cilju otkrivanja, sprečavanja i suzbijanja različitih delatnosti pranja novca ili pomaganja u pranju novca. Na osnovu relevantnih međunarodnopravnih akata, poslednjih godina je niz zemalja među kojima i zemlje iz okruženja, u svom nacionalnom zakonodavstvu predvideo pranje novca kao samostalno krivično delo zaprećeno strogim kaznama. Zakoni na snazi treba da obezbede inkrimisanje pranja novca i mogućnost oduzimanja prihoda stečenih krivičnim delom, kao i obavezu za finansijske institucije da prijavljuju transakcije i lica za koja postoji sumnja da su u vezi sa pranjem novca.

Slovenija

Republika Slovenija³³ je 1994. godine donela Zakon o sprečavanju pranja novca³⁴ (iste godine osnovana je i finansijsko obaveštajna jedinica), koji je doživio izmene i dopune. Zatim je u Krivičnom zakoniku³⁵ u čl. 252. predvidela posebno krivično delo pranje novca. Danas je ovo krivično delo inkriminisano članom 245. Krivičnog zakona Republike Slovenije iz 2008. godine, međutim, nije došlo do izmena u samom tekstu člana.³⁶ Sistematizovano je u krivična dela protiv privrede (XXIV poglavlje). Prema zakonskom opisu ima nekoliko oblika ispoljavanja, i to: osnovni, dva teža i jedan lakši oblik.

Osnovni oblik ovog krivičnog dela čini lice koje novac ili imovinu za koju zna da je stečena krivičnim delom primi, zameni, čuva, njome raspolaže, upotrebi je u privrednoj delatnosti ili na drugi način, određen zakonom o

³³ Marković, M., Stanojević, P. (2009) *Pranje novca u međunarodnom pravu i krivičnom zakonodavstvu*, Pravo, teorija i praksa, Novi Sad, br. 7/82009, str. 46.

³⁴ Uradni list Republike Slovenije, br. 36/1994.

³⁵ Isto, br. 63/94 od 13.10.1994. str. 3455.

³⁶ Pedić, Ž. (2010) *Nefinansijski sektor i samostalne profesije u kontekstu sprečavanja pranja novca*, Zbornik Pravnog fakulteta Rijeka, br. 1, str. 617-642.

sprečavanju pranja novca, pranjem prikrije ili pokuša da prikrije njegov izvor (stav 1. čl. 245.). Radnja krivičnog dela određena je alternativno. Inkriminisani su različiti načini stavljanja "prljavog" novca u legalni opticaj. Učinilac je svestan "porekla" ovog novca. Delo se čini sa direktnim umišljajem. Zaprećena kazna je zatvor u trajanju do pet godina.

U stavu 2. ovog člana predviđeno je da će se istom kaznom kazniti i lice koje izvrši osnovni oblik krivičnog dela pranja novca, a istovremeno je izvršilac ili saučesnik u prethodnom krivičnom delu, odnosno u delu kojim je stečen novac ili imovina koji su predmet "pranja". Uočava se da je u Republici Sloveniji, predviđeno kažnjavanje za pranje novca lica koja su istovremeno izvršio i saučesnici u prethodnom krivičnom delu.

Teži oblik ovog krivičnog dela postoji ako je radnja izvršenja krivičnog dela iz stava 1. i 2. čl. 245. preduzeta u odnosu na novac ili imovinu velike vrednosti. I ovde velika vrednost predstavlja faktičko pitanje koje sud mora da reši u svakom konkretnom slučaju. Zaprećena kazna je zatvor do osam godina i kumulativno novčana kazna (stav 3. čl. 245.). KZ Slovenije je u stavu 4. čl. 245. predvideo još jedan teži oblik ovog krivičnog dela. On će postojati ako je delo iz prethodnih stavova izvršeno u zločinačkom udruženju za izvršavanje takvih dela. Za učinioca je propisana kazna zatvora od jedne do deset godina i kumulativno novčana kazna.

Kod osnovnih i težih oblika ovog krivičnog dela, s obzirom na elemente subjektivne prirode, potreban je direktni umišljaj. Međutim, slovenački zakonodavac je predvideo odgovornost i kažnjivost učinioca kada postupa iz nehata. U stavu 5. člana 245. je propisano da će se učinilac koji je morao i mogao da zna da je novac ili imovina pribavljena krivičnim delom, pa izvrši delo iz stava 1. ili 3. ovog člana, kazniti zatvorom do dve godine. Nehat na strani učinioca predstavlja privilegujuću okolnost, što delo čini lakšim i za koju zakon propisuje blažu kaznu.

U slučaju izvršenja bilo kog od navedenih oblika krivičnog dela slovenački krivični zakon predviđa obavezno izricanje pored kazne i posebne vrste krivične sankcije - meru bezbednosti obavezno oduzimanje predmeta izvršenja krivičnog dela pranja novca.³⁷ Naime, u stavu 6. čl. 245. KZ predviđa se obavezna primena mere bezbednosti oduzimanja predmeta. Novac i imovina koji su predmet izvršenja krivičnog dela pranja novca se oduzimaju.

³⁷ Pedić, Ž., (2010) *Nefinansijski sektor i samostalne profesije u kontekstu sprečavanja pranja novca*, Zbornik Pravnog fakulteta Rijeka, br. 1, str. 617-642.

Hrvatska

Prvi Zakon o sprečavanju pranja novca u Republici Hrvatskoj donesešen je 1997. godine, kojim su propisane mere i radnje u bankarskom, novčanom i drugom poslovanju koje se preduzimaju radi otkrivanja i sprečavanja pranja novca.³⁸ Iste godine donet je Krivični zakonik,³⁹ koji je u grupi krivičnih dela protiv sigurnosti platnog prometa i poslovanja, u članu 279. predvideo krivično delo pod nazivom: "Prikriivanje protivzakonito dobijenog novca." Do izmena Krivičnog zakona iz decembra 2008. godine, član 279. imao je naslov "Prikriivanje protivzakonito stečenog novca" što je izazivalo određene nedoumice obzirom na postojanje člana 236. istog Zakona (Prikriivanje). Izmenama i dopunama Krivičnog zakona iz decembra 2008. ove su nedoumice rešene na način da je krivično delo "prikriivanja protivzakonito stečenog novca" preimenovano u delo "pranja novca" te je promenjen naziv u tom smislu, kako u Krivičnom zakonu, tako i u Zakonu o krivičnom postupku (Izmenama i dopunama Zakona o krivičnom postupku iz 2009. godine).⁴⁰ I u ovom slučaju, zakonodavac je za ovo krivično delo takođe, predvideo postojanje više oblika ispoljavanja.

Osnovni oblik dela čini lice koje u bankarskom, novčanom ili drugom privrednom poslovanju uloži, preuzme, zameni ili na drugi način prikrije pravi izvor⁴¹ novca odnosno predmeta ili prava stečena novcem za koji zna da je pribavljen krivičnim delom za koje se može izreći kazna zatvora od pet godina ili krivičnim delom počinjenim u sastavu grupe ili zločinačke organizacije (stav 1.). Propisana kazna za ovaj oblik dela je zatvor od šest meseci do pet godina. Istom kaznom kazniće se i lice koje novac, predmete ili prava iz prethodnog stava pribavlja sebi ili drugome, poseduje ili stavlja u promet, iako je u trenutku pribavljanja znao za njihovo poreklo (stav 2.).

Krivični zakonik Hrvatske, na sličan način kao što je to u Nemačkoj, propisao prethodna (predikatna) krivična dela kojima su pribavljeni novac, predmeti i pravo. Ovde se radi o prikriivanju izvora nezakonito stečene koristi putem najtežih krivičnih dela organizovanog karaktera. To

³⁸ Pešković, J. (1998) *Zakon o sprečavanju pranja novca*, Osiguranje, Zagreb, broj 9/1998, str. 33-48.

³⁹ Narodne novine Republike Hrvatske, Zagreb, broj 110/1997, 27/98, 50/00, 129/00.

⁴⁰ Pedić, Ž. (2010) *Nefinansijski sektor i samostalne profesije u kontekstu sprečavanja pranja novca*, Zbornik Pravnog fakulteta Rijeka, br. 1, str. 617-642.

⁴¹ Proklin, P., Hadrović, M., Proklin, M. (2003) *Pranje novca i prijave*, Ekonomski vjesnik, Osijek, br.1-2/2002-2003, str.78-92.

znači da je za postojanje ovog dela potrebno da je učinilac svestan, da zna da novac, predmeti i prava (imovinska) potiču od vršenja teških, posebno društveno opasnih krivičnih dela koje zakon izričito određuje kao:⁴² 1) krivična dela za koja je pripisana kazna zatvora od pet godina ili teža kazna i 2) krivična dela koja su izvršena u sastavu grupe ili drugog oblika zločinačkog udruženja. Za postojanje ovog dela bitno je da je učinilac svestan i da zna izvor nezakonito stečene koristi koji on radnjom izvršenja ovog krivičnog dela prikriva. Teži oblik ovog dela za koji je propisana kazna zatvora od jedne do deset godina postoji kada delo iz stava 1. i 2. učini član grupe ili zločinačke organizacije (stav 3.).

U stavu 4. je predviđen i jedan lakši oblik ovog krivičnog dela za koji je propisana kazna zatvora od tri meseca do tri godine. Ovaj oblik čini lice koje u slučaju činjenja krivičnog dela iz stava 1. i 2. postupa iz nehata u odnosu na okolnost da su novac, predmeti i prava pribavljeni krivičnim delom iz stava 1.

Interesantno je rešenje predviđeno u ovoj zakonskoj odredbi prema kojoj ovo krivično delo postoji i u slučaju kada su novac, predmeti i prava pribavljeni krivičnim delom koje je izvršeno u stranoj državi. Novac i drugi predmeti koji predstavljaju predmet radnje izvršenja krivičnog dela se obavezno oduzimaju izricanjem odgovarajuće mere bezbednosti. Naime, ako su novac, predmeti ili prava iz stava 1., 2. i 4. pribavljeni krivičnim delom učinjenim u stranoj državi, ta će se dela ceniti prema odredbama hrvatskog krivičnog zakonodavstva, ali će se na njih primenjivati odredbe člana 16. stav 2. i 3. KZ R. Hrvatske⁴³ (stav 5.). Odredba ovog stava slična je sa odredbom stava 8. paragrafa 261. Krivičnog zakonika Nemačke, gde se o postojanju prethodnog krivičnog dela ceni po pravu obe države učesnice (po nemačkom pravu i po pravu države gde je prethodno delo izvršeno). Međutim, ovde je slučaj kada se ne radi o krivičnom delu prema zakonu države u kojoj je delo učinjeno, krivični postupak se može pokrenuti samo po odobrenju Državnog tužioca R. Hrvatske.

I konačno, ovaj je zakonski tekst predvideo specifično rešenje iz kriminalno političkih razloga - a to je mogućnost oslobođenja od kazne učinioca ovog krivičnog dela pod uslovom da dobrovoljno doprinese

⁴² Jovašević, D. (2007) *Pranje novca u teoriji i praksi krivičnog prava*, zbornik radova: Kriminalitet u tranziciji: fenomenologija, prevencija i državna reakcija, Institut za kriminološka i sociološka istraživanja, Beograd, str. 173-174.

⁴³ Pavlović, Š. (1997) *Pranje novca*, Pravo u gospodarstvu, Zagreb, broj 5/1997. godine, str.785-796.

otkrivanju izvršenog krivičnog dela prikrivanja protivzakonito pribavljenog novca (otkrivanjem nadležnim državnim organima učinioca ovog krivičnog dela ili nekog od oblika izvršenja dela ili pak načina, mesta i okolnosti pod kojima je delo izvršeno).⁴⁴ Zapravo, stavom 6. propisana je primena mere bezbednosti. Novac i predmeti se oduzimaju, a prava utvrđuju ništavim. Ovakvo zakonsko rešenje je sadržano i u odredbi stava 9. i 10. paragrafa 261. KZ Nemačke.

ZAKLJU AK

Pranje novca je postao svetski problem i on prevazilazi granice različitih zemalja. Ovaj vid kriminaliteta postavlja pred svetsku zajednicu složen i dinamičan izazov. Ukoliko se želi da se smanji mogućnost kriminalaca da "operu" svoja sredstva i vrše kriminalne aktivnosti, globalna priroda ovog problema zahteva i globalne standarde i međunarodnu saradnju. Međunarodna zajednica je shvativši realnu opasnost od pranja novca kao najopasnijeg vida organizovanog kriminala internacionalnog karaktera, a u cilju što efikasnije borbe protiv pranja novca, razvila međunarodne organizacije, koje deluju u globalnim i regionalnim okvirima i programa. Paralelno sa tim međunarodna zajednica donela je značajan broj pravnih akata, sa ciljem suzbijanja ove kriminalne delatnosti pojedinaca i grupa u okviru međunarodnog, transnacionalnog, organizovanog kriminala.

Prikaz pojedinih sistema sprečavanja i suzbijanja pranja novca i finansiranja terorizma pruža pregled rešenja krivično pravne regulative pranja novca u pojedinim nacionalnim zakonodavstvima, a sve kroz prizmu usklađivanja s međunarodnim standardima. Iz ovog uporednopravnog pregleda proizilazi da svi analizirani zakoni (zakonici) u posebnom delu, u grupi krivičnih dela protiv privrede i platnog prometa sadrže posebno krivično delo "pranje (prikrivanje) novca (protivpravno stečene imovine)". Ovo krivično delo ima više oblika: osnovni, teži (jedan ili više) i lakši. Pojedini zakoni (zakonici) predviđaju i kumulativno izricanje novčane kazne učiniocu dela. Osnovno krivično delo pranja novca u svim članovima u navedenim zakonima ima dosta sličnosti bez obzira na tekstualne razlike. Prisutne su određene razlike u određivanju težeg oblika ovog krivičnog dela, kao i u navođenju uslova kada lice neće biti kažnjeno, odnosno kada ga sud može osloboditi od

⁴⁴ Jovašević, D. (2007) *Pranje novca u teoriji i praksi krivičnog prava*, zbornik radova: Kriminalitet u tranziciji: fenomenologija, prevencija i državna reakcija, Institut za kriminološka i sociološka istraživanja, Beograd, str.173-174.

kazne. Sva krivična dela predviđaju obavezu oduzimanja novca i imovine, dok odredba KZ Nemačke ostavlja mogućnost oduzimanja predmeta koji su u vezi sa krivičnim delom pranja novca. Takođe, u svim krivičnim delima pranja novca, u navedenim krivičnim i drugim zakonima, predviđena je krivična odgovornost učinioca i za nehat.

Posmatrana zakonska rešenja pranja novca u celosti, imaju određene sličnosti, ali i izvesne razlike u pojedinim formulacijama, što je sasvim logično i prirodno, s obzirom na prisutne razlike u ekonomskim sistemima svake zemlje i na izražene probleme u domenu pranja novca.

REFERENCE

- (1) Bjelajac, Ž. (2011) Pranje novca kao faktor ekonomske destabilizacije u nacionalnim i međunarodnim razmerama, *Poslovna ekonomija*, br. 2, Sremska Kamenica.
- (2) Brisard, J.C. (2002) Terrorism Financing: Roots and trends of Saudi terrorism financing, Report prepared for the President of the Security Council United Nations, New York.
- (3) Condemi, M., De Pasquale, F. (2005) *International profiles of the activity to prevent and combat money laundering*, Zagreb.
- (4) Đorđević, B. (2008) *Sistemi sprečavanja pranja novca*, Finansije, Ministarstvo finansija Republike Srbije, Beograd, br. 1–6/2008,
- (5) Gilmore, V.S. (2006) *Priljavi novac – Razvoj međunarodnih mera za borbu protiv pranja novca i finansiranja terorizma*, PLUS, Beograd.
- (6) Giraldo, J., Trinkunas, H. (2007) *Terrorism Financing and State Responses: A Comparative Perspective*, Stanford University Press, Palo Alto, CA.
- (7) Jovašević, D. (2007) Pranje novca u teoriji i praksi krivičnog prava, zbornik radova: Kriminalitet u tranziciji: fenomenologija, prevencija i državna reakcija, Institut za kriminološka i sociološka istraživanja, Beograd.
- (8) Klasens, R. (2006) *Sprečavanje pranja novca*, Udruženje banaka Srbije, Beograd.
- (9) Kolarić, D. (2007) *Borba protiv pranja novca u nacionalnom i međunarodnom krivičnom pravu*, Nauka – Bezbednost – Policija, Beograd, broj 2.
- (10) Kulić, M., Bošković, G. (2009) *Međunarodni standardi za suprotstavljanje pranju novca*, Megatrend revija, Beograd, vol. 6 (2).

- (11) Marković, M., Stanojević, P. (2009) Pranje novca u međunarodnom pravu i krivičnom zakonodavstvu, Pravo, teorija i praksa, Novi Sad, br. 7/82009.
- (12) Masnjak, B. Koselj, Z. (1998) Mjere i radnje za sprječavanje pranja novca, Računovodstvo i finansije, Zagreb, broj 2/1998. godine.
- (13) Milenović, M. (2004) Pranje novca, Magazin o korupciji "Puls", jul-avgust/2004., Centar za menadžment, Beograd.
- (14) Narodne novine Republike Hrvatske, Zagreb, broj 110/1997. 27/98, 50/00, 129/00.
- (15) Pavlović, Š. (1997) Pranje novca, Pravo u gospodarstvu, Zagreb, broj 5/1997. godine.
- (16) Pedić, Ž. (2010) Nefinansijski sektor i samostalne profesije u kontekstu sprečavanja pranja novca, Zbornik Pravnog fakulteta Rijeka, br. 1.
- (17) Petković, J. (1998) Zakon o sprječavanju pranja novca, Osiguranje, Zagreb, broj 9/1998.
- (18) Petrović, D. (2010) O proučavanju savremenih formi privrednog kriminaliteta - pranje novca, Strani pravni život 3/2010.
- (19) Proklin, P., Hadrović, M., Proklin, M. (2003) Pranje novca i prijevare, Ekonomski vjesnik, Osijek, br.1-2/2002-2003.
- (20) Schneider, F. (2008) Money laundering and financial means of organised crime: some preliminary empirical findings, Global Business and Economics Review - Vol. 10, No.3.
- (21) Schott, P. A. (2009) Reference Guide to Anti-Money Laundering and Combating the Financing of Terrorism, World Bank, Washington, 2006., Vol. 6 (2) 2009.
- (22) Stajić, L.J., Jovašević, D. (2003) Bezbednosni i pravni aspekti pranja novca kao kriminalne delatnosti, INFO, br.11/03, Beograd.
- (23) Šaković, A. (2005) Uloga banaka i drugih finansijskih institucija u sprečavanju i otkrivanju pranja novca, Kriminalističke teme, Sarajevo, broj 1-2/2005. godine.
- (24) Teofilović, N., Radović, N. (2006) Pranje novca kao kriminalna delatnost, Perjanik, Policijska akademija, Danilovgrad.
- (25) Teofilović, N., Radović, N. (2006) Pranje novca u krivičnim zakonodavstvima pojedinih zemalja, Pravna reč, Udruženje pravnika Republike Srpske, Banja Luka.
- (26) Uradni list Republike Slovenije, br. 36/1994.

Internet izvori:

- (27) <http://www.apml.org.rs>

(28) <http://sr.wikipedia.org>

(29) <http://www.nbs.rs/>

INTERNATIONAL LEGISLATION ON MONEY LAUNDERING

As a special form of organized transnational crime, with a high degree of social danger, money laundering is becoming a serious international problem. It is therefore quite justified the inclusion of the international community to combat this criminal phenomenon on a global scale. Increased interest of the international community to combat this phenomenon, has resulted in the adoption of certain international laws and international development organizations. A key element in the fight against money laundering and terrorist financing, is the need for systems to prevent money laundering in individual countries and monitor evolving in terms of international standards. Given that money laundering threatens the vital values within a state, but also internationally, all countries are interested in combating these negative phenomena in society, and are described in numerous international scientific conferences devoted to this subject. The global scale of money laundering can not be deleted at once, or activities at the individual level, but through cooperation and unification of legislation and regulatory measures at the international level.

KEY WORDS: money laundering / organized crime / international problem / the global prioroda / regulations